

MGR JUSTYNA ZAJKO-CZOCHAŃSKA

<https://orcid.org/0000-0001-6414-8280>

Uniwersytet w Białymstoku

Kobiety i wybory na łamach „Przyjaciółki” w latach 1956–1976

Streszczenie

„Przyjaciółka” – tygodnik kierowany do kobiet wiejskich, gospodyń domowych, o niskim wykształceniu – była najbardziej poczytnym periodykiem w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Artykuł ma na celu odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu jedno z najpopularniejszych czasopism kobiecych tego okresu podejmowało zagadnienie wyborów oraz uczestnictwa i zainteresowania kobiet polityką. Analizie zostały poddane przekazy prasowe ukazujące się około dwa miesiące przed wyborami parlamentarnymi oraz do rad narodowych, a także około dwa tygodnie po ich zakończeniu, gdyż tematyka polityki podejmowana była głównie w okresie okołowyborczym. W badaniach obejmujących treści ukazujące się w latach 1956–1976 zastosowano metodę analizy zawartości prasy (według metodologii Walerego Pisarka), metodę jakościową oraz ilościową.

Słowa kluczowe: polityka, wybory, polityka w PRL, kobiety w polityce, „Przyjaciółka”

WOMEN AND ELECTIONS IN THE „PRZYJACIÓŁKA” [BEST FRIEND] MAGAZINE (1956–1976)

Abstract

„Przyjaciółka” – a weekly addressed to rural women, housewives with low education – was the most widely read periodical in the period of the Polish People’s Republic. The article aims to answer the question to what extent one of the most popular women’s magazines of that period took up the issue of elections and the participation and interest of women in politics. The analysis was subjected to press releases appearing about two months before the parliamentary and national councils elections, as well as about two weeks after them, as the subject of politics was addressed mainly in the electoral period. The research includes content published in the years 1956–1976 using the press content analysis method (according to the methodology of Walery Pisarek), the qualitative and quantitative methods.

Keywords: policy, elections, politics in the Polish People’s Republic, women in politics, „Przyjaciółka” [Best Friend]

*

Wstęp

„Przyjaciółka” to pismo ukazujące się nieprzerwanie na polskim rynku prasowym od 1948 r. W okresie PRL było najbardziej poczytnym periodykiem kobiecym obok „Kobiety i Życia” oraz „Zwierciadła”. Od momentu wydania pierwszego numeru z każdym miesiącem systematycznie rosła liczba egzemplarzy, by niespełna po roku osiągnąć milionowy nakład, co było niełatwym zadaniem. Tygodnik odniósł sukces przede wszystkim ze względu na bliską więź z czytelnikami poprzez nawiązywanie relacji w formie listów. W korespondencji czytelniczej podejmowano problemy trapiące zarówno młode mężatki, jak i dojrzałe kobiety, a nawet mężczyźni chętnie sięgających po pismo. Odbiorcy tygodnika mogli nie tylko powierzyć redakcji swoje troski, lecz także otrzymać odpowiedź na niejedno nurtujące ich pytanie, czy poradę w sprawach życia codziennego. Poza listami i działami poradnikowymi pismo charakteryzowało się bogatą formą przekazu, tj. informacjami, felietonami, wywiadami, nie brakowało też treści rozrywkowych, takich jak opowieść filmowa, wiersze, teksty piosenek, krzyżówek czy tematyki humorystycznej. Dopełnieniem sukcesu było posługiwanie się przez redaktorów językiem przystępnym

dla każdego odbiorcy sięgającego po pismo. Artykuły redagowane były w sposób jasny i zrozumiały, a lekka i miła forma wypowiedzi zachęcała do lektury. Dodatkowym argumentem skłaniającym do zakupu periodyku była jego niska cena, dzięki czemu po „Przyjaciółkę” mogły sięgać masy społeczeństwa¹.

Główna tematyka pisma koncentrowała się na kwestiach związanych z życiem codziennym. Odnaleźć w nim można było teksty poświęcone zdrowiu, kulinariom, urodzie, porady dotyczące racjonalnego zarządzania gospodarstwem domowym oraz rolnym. W przeważającej części „Przyjaciółka” opierała się na tekstach poświęconych życiu rodzinnemu, relacjom pomiędzy domownikami i małżonkami, tematom związanym z rodzicielstwem oraz problemami gospodyń, gdyż to właśnie one w głównej mierze były najliczniejszą grupą sięgającą po pismo². Poza ww. tematami „Przyjaciółka” podejmowała także zagadnienia polityczne, należy jednak podkreślić, iż nie stanowiły one podstawowego profilu pisma, a były niejako uzupełnieniem treści narzucanych przez władze państwowe. Prasa, w tym także wszystkie pisma kobiece wydawane w okresie PRL, była niejako „pośrednikiem” pomiędzy partią sprawującą władzę a społeczeństwem. Przekazywała czytelnikom obraz kreowany przez rządzących, niejednokrotnie zamazując rzeczywisty kształt polityki, ale drukowane treści zawsze były zgodne z linią komunistyczną³.

Wybory na łamach „Przyjaciółki”

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie, w jakim stopniu „Przyjaciółka” podejmowała zagadnienie wyborów oraz uczestnictwa i zainteresowania kobiet polityką w latach 1956–1976⁴.

¹ Justyna Zajko-Czochańska, „Monografia «Przyjaciółki» – zarys zagadnienia”, *Niepodległość i Pamięć*, nr 2, 2019, 216-217.

² Szerzej: Eadem, „Matka, żona, kobieta aktywna zawodowo – obraz Polek okresu PRL”, w: Ewa Starzyńska-Kościszko, Wojciech Markowski (red.), *Kobiecość na przestrzeni wieków*, t. 2, (Olsztyn : Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2018), 17-24.

³ Ewa Fogelzang-Adler, „Propaganda na rzecz Polski Ludowej. Studium przypadku na przykładzie tygodnika «Przyjaciółka» (rocznik 1952)”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Politologica*, t. 6, 2011, 70.

⁴ Badania na temat polityki w periodykach kobiecych w późniejszym okresie PRL można odnaleźć w: Justyna Zajko-Czochańska, „Problematyka polityki na łamach «Przyjaciółki» w latach 1970–1989. Przegląd problematyki”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 147-155; Małgorzata Dajnowicz,

Na potrzeby opracowania analizie poddano materiał prasowy ukazujący się na około dwa miesiące przed odbywającymi się wyborami do sejmu oraz do rad narodowych, gdyż to właśnie w tym okresie redakcja publikowała najczęściej treści dotyczących polityki i wyborów, a także okres około dwóch tygodni po nich, ponieważ z każdym kolejnym numerem tematyki tej było coraz mniej. Przeanalizowano łącznie około 60 numerów z lat, w których odbywały się głosowania, czyli rok 1957, 1961, 1965, 1969, 1972, 1976. Przy pisaniu tekstu zastosowano metodę analizy wartości prasy, metodę jakościową oraz ilościową.

Ze względu na specyfikę odbiorcy (czytelniczkami pisma były głównie robotnice, gospodynie domowe, rolniczki, kobiety niewykształcone, zamieszkujące wieś, rzadziej małe miasteczko)⁵ na łamach „Przyjaciółki” w zdecydowanej większości przeważały teksty informacyjno-edukacyjne. W tygodniku nie brakowało artykułów objaśniających procedurę oddawania głosów, począwszy od konieczności udania się do odpowiedniego lokalu wyborczego, po wskazanie instrukcji, jak prawidłowo wypełnić kartę, skończywszy na obowiązku wrzucenia jej do urny wyborczej, by głos był uznany za prawidłowo oddany. Redakcja periodyku edukowała czytelników, objaśniając terminologię polityczną, a także przypominając zasady, jakimi należy się kierować podczas głosowania. Na kilka tygodni przed niedzielą wyborczą na łamach tygodnika wielokrotnie przybliżano kalendarium wyborcze, jak również przypominano o obowiązku posiadania ważnego dowodu osobistego⁶. Artykuły instruowały, który dokument należy wymienić, jakich formalności trzeba dokonać oraz kiedy i do jakiej

„Kobiety – polityka – wybory w świetle «Zwierciadła: pisma Ligi Kobiet Polskich» (1982–1990)”, w: Grzegorz Radomski, Michał Strzelecki, Katarzyna Sopolnińska (red.), *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, (Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2018), 107-126; Eadem, „Kobiety w polityce w wypowiedziach prasowych Krystyny Kaszuby na łamach «Kobiety i Życia» (1985–1990)”, w: Ewa Maj, Ewelina Podgajna, Anna Szwed-Walczak, Łukasz Jędrzejski (red.), *Komunikowanie polityczne*, (Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2017), 199-210; Urszula Ćwik, „Wybory parlamentarne i wybory do rad narodowych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na łamach «Kobiety i Życia» (do 1989 roku)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, (Białystok : Wydawnictwo Humanica, 2016), 328-337.

⁵ Zofia Sokół, „«Przyjaciółka» – tygodnik kobiecy (1948–1998). Część I – lata 1948–1951”, *Kieleckie Studia Bibliograficzne*, t. 6, 2001, 89.

⁶ „Przed wyborami”, *Przyjaciółka*, nr 14, 1965, 3; „Jak będziemy wybierać posłów do Sejmu”, *Przyjaciółka*, nr 2, 1957, 3; „Za tydzień wybory”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1965, 3; „Instrukcja dla wyborców”, *Przyjaciółka*, nr 3, 1957, 5; „W Sejmie”, *Przyjaciółka*, nr 17, 1969, 5; „Kiedy, gdzie i jak”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1961, 3.

instytucji trzeba się w tym celu kierować⁷. Ponadto redakcja przypominała, by każdy z wyborców upewnił się, że jego nazwisko widnieje na liście wyborców znajdującej się w Obwodowej Komisji Wyborczej, gdyż w przeciwnym razie osoba taka nie będzie mogła zagłosować na swego kandydata. Informacje te były przedstawiane w sposób bardzo wyraźny, gdyż nie tylko artykuły przypominały o niezbędnych formalnościach, lecz także na pierwszych stronach numeru można było odnaleźć hasła nawołujące do konieczności weryfikacji swego nazwiska w spisie wyborców⁸.

„Przyjaciółka”, której profil wydawniczy oparty był na listach, odpowiadała też czytelnikom na pytania dotyczące szeroko rozumianej polityki oraz samych wyborów. W 1969 r. redakcja tygodnika stworzyła rubrykę pod nazwą „Powinnaś wiedzieć”, w której przedrukowywała odpowiedzi na pytania bezpośrednio interesujące i nurtujące czytelniczki. Dziennikarki nie tylko odpisywały na trudne, rzadko podejmowane przez prasę kobiecą zagadnienia polityczne, lecz także udzielały odpowiedzi na podstawowe pytania. Z rubryki można było zaczerpnąć zarówno wiedzę natury praktycznej, m.in. jak przebiega głosowanie, co należy zrobić na wypadek przebywania w dniu wyborów poza miejscem zamieszkania, jaki wpływ mają obywatele na działalność posłów, jak i dowiedzieć się o wielu innych zasadniczych zagadnieniach z zakresu polityki⁹.

W 1965 r. przed planowanymi wyborami redakcja pisma zorganizowała konkurs – ankietę pod nazwą „Twoja Rada Narodowa”. Cyklicznie zadawano te same pytania dotyczące m.in. oceny dotychczasowego funkcjonowania rad narodowych, postulatów na kolejną kadencję oraz tego, czy w nowej radzie powinno zasiadać więcej kobiet. Najczęstszą informacją zwrotną czytelniczek był przekaz postulujący zwiększenie liczby kobiet we władzy. Osoby biorące udział w ankiecie wskazywały, iż „będą one mogły domagać się wielu rzeczy, na które mężczyźni nie zwracają uwagi”, a także twierdziły, że „z mężczyzną można załatwić każdą sprawę, ale pod warunkiem, że postawi mu się pół litra, albo gdy mu się kobieta podoba i pozwala kierować”. Za najciekawszą korespondencję czytelniczki były nagradzane drobnym sprzętem domowym, książkami

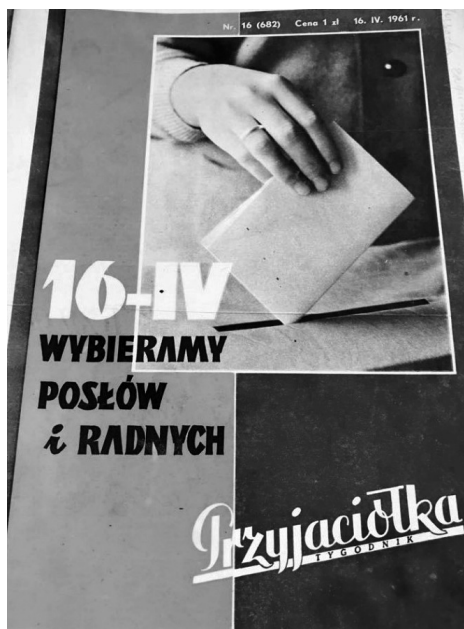
⁷ „Przed wyborami”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1965, 5.

⁸ Hasła w numerach: *Przyjaciółka*, nr 19, 1965, 9; *Przyjaciółka*, nr 1, 1957, 3.

⁹ „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 16, 1969, 10; „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 18, 1969, 5; „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 19, 1969, 7; „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1969, 5; „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1969, 5; „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1969, 5.

czy pończochami¹⁰. „Przyjaciółka” poszła o krok dalej i w odpowiedzi na zorganizowany konkurs – ankietę zaprosiła do redakcji posłanki, by te ustosunkowały się do wypowiedzi nadesłanych przez czytelniczki. W dyskusji sformułowano wiele wniosków, które następnie przerodziły się w terenowe programy wyborcze¹¹.

W związku z nielicznym uczestnictwem kobiet w polityce tygodnik przy okazji kolejnych wyborów poświęcał temu zagadnieniu coraz więcej miejsca. Podawano niepokojące dane liczbowe wskazujące na niedoreprezentowanie przez kobiety gremiów władzy na każdym szczeblu. Optymistyczny był fakt, iż liczba aktywnych kobiet sukcesywnie rosła, nie tylko w sejmie i radach narodowych, lecz także wśród osób pracujących zawodowo czy wśród członkiń kół gospodyń wiejskich¹².

Przyjaciółka, nr 16, 1961

Przyjaciółka, nr 22, 1965

¹⁰ „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1965, 5; „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 14, 1965, 9; „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 16, 1965, 9; „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 17, 1965, 7; „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 19, 1965, 5.

¹¹ „O naszych wspólnych sprawach”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1965, 5.

¹² „Ile nas...”, *Przyjaciółka*, nr 10, 1961, 5; „Będzie nas więcej”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1961, 5.

Emancypacyjno-edukacyjna rola, jaką pełniła „Przyjaciółka”, przejawiała się też w tekstach zachęcających do czynnego uczestnictwa kobiet w polityce. W periodyku przedstawiano wizerunki kobiet ubiegających się o mandat, opisując ich życie prywatne oraz dotychczasowe doświadczenia i osiągnięcia. W analizowanych numerach można zauważyć, iż kandydatkami były przede wszystkim kobiety, które zdobyły zawód, wykształcone, niejednokrotnie z tytułem inżyniera, doktora czy profesora. Wiele pań ubiegających się o mandat posła lub o członkostwo w radzie narodowej pełniło także liczne funkcje społeczne. Były to głównie kobiety należące do Ligi Kobiet¹³, w której zajmowały kluczowe stanowiska, np. sekretarza generalnego czy przewodniczącej organizacji¹⁴.

Redaktorki przeprowadzały również wywiady z kandydatkami. Właściwie wszystkie z nich w przypadku dostania się do władzy skupiłyby się na tzw. sprawach kobiecych. Za kwestie pierwszorzędne przyjmowały realne równouprawnienie kobiet, możliwość podnoszenia kwalifikacji i szybszego awansu. Zarówno kandydatki z miast, jak i ze wsi opowiadały się za zwiększeniem liczby żłobków i przedszkoli, lepszym dostępem do opieki zdrowotnej, stawiały na budowę świetlic oraz ośrodków kultury dla młodzieży czy wsparcie finansowe poprzez tzw. dodatki rodzinne. Jednomyślnie podnosiły materie głównie związane z polityką

¹³ Liga Kobiet była masową organizacją zrzeszającą kobiety, odzwierciedlającą wytyczne władz komunistycznych. Powstała w 1945 r. pod nazwą Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, do jej zadań należały m.in. walka o pokój na świecie, ochrona praw i interesów kobiet i rodziny, w tym także dziecka. W kolejnych latach SOLK przekształciła się w Ligę Kobiet (1949), a od 1981 r. funkcjonowała pod nazwą Liga Kobiet Polskich. Szerzej: Małgorzata Dajnowicz, „Zwierciadło» – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, t. 20, z. 3(47), 2017, 69; Eadem, „Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle «Naszej Pracy» (1947–1949)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, 295–296; Urszula Ćwik, „Podstawowe założenia Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle «Mody i Życia Praktycznego» (1946–1951)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, (Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2017), 49–58; Agnieszka Drozdowska, „O działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim (w świetle «Naszej Pracy»)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, 185–204; Eadem, „Działalność Ligi Kobiet w północno-wschodniej części Polski Ludowej w latach 1975–1989 w świetle «Naszej Pracy»”, *Niepodległość i Pamięć*, nr 2, 2019, 184–210.

¹⁴ „Nasze kandydatki”, *Przyjaciółka*, nr 14, 1961, 8, 9; „Nasza kandydatka”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1969, 5; „Nasze reprezentantki”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1972, 3, 6; „Poselskie rozmowy”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1965, 5.

rodziną¹⁵. W jednej z rozmów z mężczyzną będącym przewodniczącym rady narodowej podjęto ocenę pracy kobiet w radach, w której czytamy:

Jestem za zwiększeniem liczby kobiet w radach narodowych. Wnoszą one do pracy element kobiecej wrażliwości i uczciwego zaangażowania. To jest radom potrzebne jak sól ziemi. W takich komisjach jak oświaty, zdrowia, opieki społecznej, tam gdzie mężczyzna przejdzie i nic nie zobaczy – kobieta dojrzy wiele rzeczy do naprawienia. Nic dziwnego – to ona ma na co dzień do czynienia ze sklepem, przychodnią, szkołą, do której chodzi jej dziecko¹⁶.

W „Przyjaciółce” przeważała narracja obowiązkowego udziału wszystkich obywateli w wyborach. W tekstach wielokrotnie pojawiały się sformułowania mówiące o tym, iż akt dokonywania wyboru przedstawicieli władzy jest konstytucyjnym oraz patriotycznym obowiązkiem każdego Polaka. Pisano:

to nasz dzień, a więc i Twój. Powiadasz, że i bez Ciebie „wybory jakoś się odbędą”. Źle powiadasz. Nic co nas wszystkich dotyczy, nie może Ci być obojętne. Twój głos potrzebny jest tak samo, jak i mój: zarówno Ty, jak i ja chcemy, by nasz kraj miał dobre i mądre władze państwowe i samorządowe. ... Twój głos potrzebny jest społeczeństwu tak samo, jak Twoja praca. Pamiętaj o tym¹⁷.

W tygodniku przedrukowywano apele wyborcze Ligi Kobiet kierowane do wszystkich kobiet w kraju, by uczestniczyły w tym ważkim wydarzeniu, jakim są wybory, oraz aby solidarnie wyraziły poparcie Frontowi Jedności Narodu¹⁸. Poza Ligą Kobiet apele kierowały też inne organizacje, jak np. Krajowa Rada Kobiet – w jednym z nich czytamy:

Dalszy wszechstronny rozwój naszej Ojczyzny, jej niepodległość i bezpieczeństwo zależą także od aktywnego udziału kobiet w realizacji zadań zawartych w Programie Wyborczym Frontu Jedności Narodu ... W głosowaniu damy wyraz poparcia dla Frontu Jedności Narodu,

¹⁵ Np. „Kandydatka łódzkich kobiet”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1969, 5; „O przyszłym Sejmie”, *Przyjaciółka*, nr 3, 1957, 2, 15.

¹⁶ „Rządy bez kobiet? To niemożliwe!”, *Przyjaciółka*, nr 10, 1968, 7.

¹⁷ „Wybieramy”, *Przyjaciółka*, nr 16, 1961, 3.

¹⁸ „Apel wyborczy do kobiet”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1961, 5; „List przedwyborczy do Kobiet”, *Przyjaciółka*, nr 3, 1957, 3.

a także potwierdzenia jedynie słusznej drogi, którą zmierza nasz naród pod kierownictwem PZPR od 25 lat¹⁹.

Na łamach „Przyjaciółki” publikowano zarówno programy wyborcze, przemówienia Władysława Gomułki, jak i założenia planu pięcioletniego oraz informacje o stanie aktualnej sytuacji gospodarczej kraju. Były to artykuły o zabarwieniu stricte propagandowym. Podkreślano, iż cały naród polski popiera Front Jedności Narodu, opowiada się za władzą ludową i socjalizmem. W jednym z numerów zamieszczono artykuł, w którym wprost zarzucono państwu kapitalistycznym prowadzenie nieuczciwej i zakłamanej kampanii wyborczej. Jako przykład wskazano złą politykę Stanów Zjednoczonych, która opierała się na oszustwie i hasłach wyborczych bez pokrycia. Przeciwstawiano jej system socjalistyczny, który uznano za jedyny słuszny, prowadzący uczciwie politykę państwa²⁰.

Redakcja „Przyjaciółki”, realizując zadanie nałożone przez propagandę, podkreślała, iż niedziela wyborcza jest dniem wyjątkowo doniosłym, pewnego rodzaju świętem wszystkich obywateli. Dzień wyborów traktowany był jako uroczystość narodowa, w której uczestniczy każdy Polak. Władze nagradzały kwiatami tych, którzy jako pierwsi pojawiali się przy urnach wyborczych²¹. Wyrazem dotrzymania patriotycznego obowiązku były m.in. okładki wydań przedwyborczych, które zawsze nawiązywały do tego „szczególnego dnia”.

Po wyborach w kilku kolejnych numerach pisma przeważały artykuły prezentujące wyniki wyborów z podziałem na mandaty, ale także wskazujące z imienia i nazwiska wraz z funkcją nowo wybranych posłów oraz członków rad narodowych. W tygodniku nie brakowało komunikatów przedstawiających dane statystyczne dotyczące frekwencji, liczby ważnych i nieważnych głosów, liczby posłów pochodzących z danego ugrupowania czy odsetka kobiet zasiadających w sejmie²².

Innym rodzajem przekazów prasowych były artykuły podsumowujące prace sejmiku minionej kadencji, w których wskazywano na ogrom

¹⁹ „Do wszystkich kobiet w kraju”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1969, 3.

²⁰ Np. „Program rozwoju ojczyzny”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1965, 5; „Głosujemy”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1965, 3.

²¹ „Mandat zaufania”, *Przyjaciółka*, nr 23, 1965, 3; „Przy urnach wyborczych”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1969, 3.

²² „Z kraju”, *Przyjaciółka*, nr 24, 1965, 3; „Z kraju”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1965, 3; „Stycziowa odpowiedź”, *Przyjaciółka*, nr 4, 1957, 3.

prac i osiągnięcia, ale także na trudną działalność ustawodawczą czy kontrolną²³. Z „Przyjaciółki” w sposób bardzo szczegółowy można było się dowiedzieć, jak przebiega kolejny etap procedury sejmowej. Redaktorki skrupulatnie opisywały pierwsze posiedzenie sejmiku od momentu otwarcia sesji, po ślubowanie czy wybór prezydium. Zwracano uwagę na trudności, jakie może napotkać nowa władza, oraz na wyzwania stawiane przez wyborców²⁴. Z punktu widzenia czytelniczek ciekawymi przekazami były zdjęcia przedstawiające budynek przy ulicy Wiejskiej, widok na salę obrad ze wskazaniem miejsc poszczególnych osób, czy fotografie ukazujące prace polityków w kularach²⁵.

Zakończenie

„Przyjaciółka”, czyli pismo kobiece o społeczno-obyczajowym profilu, koncentrowała się głównie na tematyce dotyczącej rodziny, udzielaniu porad czy na prowadzeniu korespondencji czytelniczej. Polityka była dziedziną zdecydowanie rzadziej podejmowaną na łamach pisma, a jej intensyfikacja rosła wraz ze zbliżającymi się wyborami, a około trzy tygodnie po ich zakończeniu znowu sukcesywnie spadała liczba przekazów poświęconych polityce. Artykuły – zarówno przed wyborami, jak i po nich – miały charakter informacyjny i edukacyjny, co w głównej mierze wynikało ze wspomnianej specyfiki odbiorcy pisma. Na uwagę zasługuje fakt, iż powtarzalne było eksponowanie wysokiej frekwencji i bezkonkurencyjnego zwycięstwa Frontu Jedności Narodu.

Warto zwrócić uwagę, że w analizowanym okresie kładziono nacisk na zwiększenie udziału kobiet we władzy. Redakcja opisywała sylwetki kandydatek na posłanki, wskazując na duże zaangażowanie kobiet, oraz ich osiągnięcia nie tylko w sferze prywatnej, lecz także społecznej i zawodowej. W wywiadach prezentowała kobiety aktywne na wielu płaszczyznach. Relacjonowane dane statystyczne wskazywały też na niewielki wzrost liczby kobiet w kolejnych kadencjach sejmiku oraz rad narodowych, co mogło wynikać z nieco większego zaangażowania pań, z chęci wpływu na sprawy, które mężczyźni traktowali w sposób drugorzędny.

²³ „Pracowite lata”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1961, 3, 5.

²⁴ „Sejm rozpoczął pracę”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1961, 3, 5.

²⁵ „Pracowite lata”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1961, 3, 5.

Bibliografia

Źródła:

- „Do wszystkich kobiet w kraju”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1969, 3.
- „Apel wyborczy do kobiet”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1961, 5.
- „Będzie nas więcej”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1961, 5.
- „Głosujemy”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1965, 3.
- „Ile nas...”, *Przyjaciółka*, nr 10, 1961, 5.
- „Instrukcja dla wyborców”, *Przyjaciółka*, nr 3, 1957, 5.
- „Jak będziemy wybierać posłów do Sejmu”, *Przyjaciółka*, nr 2, 1957, 3.
- „Kandydatka łódzkich kobiet”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1969, 5.
- „Kiedy, gdzie i jak”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1961, 3.
- „List przedwyborczy do Kobiet”, *Przyjaciółka*, nr 3, 1957, 3.
- „Mandat zaufania”, *Przyjaciółka*, nr 23, 1965, 3.
- „Nasza kandydatka”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1969, 5.
- „Nasze kandydatki”, *Przyjaciółka*, nr 14, 1961, 8-9.
- „Nasze reprezentantki”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1972, 3, 6.
- „O naszych wspólnych sprawach”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1965, 5.
- „O przyszłym Sejmie”, *Przyjaciółka*, nr 3, 1957, 2, 15.
- „Poselskie rozmowy”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1965, 5.
- „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 16, 1969, 10.
- „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 18, 1969, 5.
- „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 19, 1969, 7.
- „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1969, 5.
- „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1969, 5.
- „Powinnaś wiedzieć”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1969, 5.
- „Pracowite lata”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1961, 2, 15.
- „Program rozwoju ojczyzny”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1965, 5.
- „Przed wyborami”, *Przyjaciółka*, nr 14, 1965, 3.
- „Przed wyborami”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1965, 5.
- „Przy urnach wyborczych”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1969, 3.
- „Rządy bez kobiet? To niemożliwe!”, *Przyjaciółka*, nr 10, 1968, 7.
- „Sejm rozpoczął pracę”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1961, 3, 5.
- „Styczniowa odpowiedź”, *Przyjaciółka*, nr 4, 1957, 3.
- „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 14, 1965, 9.

- „Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1965, 5.
„Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 16, 1965, 9.
„Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 17, 1965, 7.
„Twoja Rada Narodowa”, *Przyjaciółka*, nr 19, 1965, 5.
„W Sejmie”, *Przyjaciółka*, nr 17, 1969, 5.
„Wybieramy”, *Przyjaciółka*, nr 16, 1961, 3.
„Z kraju”, *Przyjaciółka*, nr 24, 1965, 3.
„Z kraju”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1965, 3.
„Za tydzień wybory”, *Przyjaciółka*, nr 21, 1965, 3.

Opracowania:

- Ćwik, Urszula. „Podstawowe założenia Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle «Mody i Życia Praktycznego» (1946–1951)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, (Białystok : Wydawnictwo Humanica, 2017), 49-58. ISBN 978-83-946177-3-8.
- Ćwik, Urszula. „Wybory parlamentarne i wybory do rad narodowych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na łamach «Kobiety i Życia» (do 1989 roku)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, (Białystok : Wydawnictwo Humanica, 2016), 328-337. ISBN 978-83-946177-0-7.
- Dajnowicz, Małgorzata. „Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle «Naszej Pracy» (1947–1949)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, (Białystok : Wydawnictwo Humanica, 2016), 295-307. ISBN 978-83-946177-0-7.
- Dajnowicz, Małgorzata. „Kobiety – polityka – wybory w świetle «Zwierciadła: pisma Ligi Kobiet Polskich» (1982–1990)”, w: Grzegorz Radomski, Michał Strzelecki, Katarzyna Sopolnińska (red.), *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, (Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2018), 107-126. ISBN 978-83-231-3982-9.
- Dajnowicz, Małgorzata. „Kobiety w polityce w wypowiedziach prasowych Krystyny Kaszuby na łamach «Kobiety i Życia» (1985–1990)”, w: Ewa Maj, Ewelina Podgajna, Anna Szwed-Walczak, Łukasz Jędrzejcki (red.), *Ko-*

- munikowanie polityczne*, (Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2017), 199-210. ISBN 978-83-7784-936-1.
- Dajnowicz, Małgorzata. „Zwierciadło – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, t. 20, z. 3(47), 2017, 67-90. ISSN 1509-1074.
- Drozdowska, Agnieszka. „Działalność Ligi Kobiet w północno-wschodniej części Polski Ludowej w latach 1975–1989 w świetle «Naszej Pracy»”, *Niepodległość i Pamięć*, nr 2, 2019, 184-210. ISSN 1427-1443.
- Drozdowska, Agnieszka. „O działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim (w świetle «Naszej Pracy»)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 185-204. ISBN 978-83-7431-561-6.
- Fogelzang-Adler, Ewa. „Propaganda na rzecz Polski Ludowej. Studium przypadku na przykładzie tygodnika «Przyjaciółka» (rocznik 1952)”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Politologica*, t. 6, 2011, 58-72. ISSN 2081-3333.
- Sokół, Zofia. „«Przyjaciółka» – tygodnik kobiecy (1948–1998). Część I – lata 1948–1951”, *Kieleckie Studia Bibliograficzne*, t. 6, 2001, 89-111. ISSN 1231-0972.
- Zajko-Czochańska, Justyna. „Matka, żona, kobieta aktywna zawodowo – obraz Polek okresu PRL”, w: Ewa Starzyńska-Kościuszek, Wojciech Markowski (red.), *Kobiecość na przestrzeni wieków*, t. 2, (Olsztyn : Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2018), 17-24. ISBN 978-83-60636-65-7.
- Zajko-Czochańska, Justyna. „Monografia «Przyjaciółki» – zarys zagadnienia”, *Niepodległość i Pamięć*, nr 2, 2019, 213-226. ISSN 1427-1443.
- Zajko-Czochańska, Justyna. „Problematyka polityki na łamach «Przyjaciółki» w latach 1970–1989. Przegląd problematyki”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 147-155. ISBN 978-83-7431-561-6.